

inbo

Marternieuws

van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

marternieuws@inbo.be • www.inbo.be

Marternieuws 3 – Juli 2011

Inhoud

- [Eufrasie heeft jongen!](#)
- [Vier boommarterjongen waargenomen in Retie \(Antwerpen\)](#)
- [Dassen gevonden in Bierbeek en Court-Saint-Etienne](#)
- [Das gevonden in Paal \(Limburg\)](#)
- [Wat zamelen we in?](#)

Eufrasie heeft jongen!

Met de komst van de lente was het bang afwachten hoelang de zender van boommarter Eufrasie het zou uithouden. De theoretische levensduur van zo'n zender is 8 maanden. We konden dus verwachten dat de zender rond begin april zou uitvallen (Eufrasie werd gezenderd op 04 augustus 2010). Begin april is een bijzonder slecht moment om het signaal met de zender te verliezen. In onze streken krijgen boommarters namelijk jongen vanaf half maart tot eind april...

Om Eufrasie ook tijdens de voortplantingsperiode te kunnen volgen planden we haar opnieuw te kunnen vangen in de loop van de winter om de zender te vervangen. We hadden er goede hoop in dat dit ook effectief ging lukken. Luttele weken na haar vangst liet ze zich immers opnieuw verleiden om voedsel te halen in de val (die toen uiteraard niet op scherp stond), zoals bleek op basis van onze fotovallen.

Helaas, toen we de val opnieuw op scherp zetten in de winter sloeg Murphy toe: Eufrasie liet zich niet meer zien bij de val, hoewel uit de peilingen bleek dat ze regelmatig vlakbij zat... Weken volgehouden vangstpogingen draaiden op een sisser uit. Enkel de lokale bosmuizen wisten onze aangeboden delicatessen te appreciëren...

Er was dus een behoorlijk grote kans dat de zender zou uitvallen op het slechtst mogelijke moment: net voor ze (wie weet) jongen zou krijgen. Dat ze überhaupt jongen zou krijgen was trouwens helemaal niet zeker. De eerste twee decaden van maart vertoonde haar terreingebruik hetzelfde onvoorspelbare patroon zoals we dat van haar gewoon waren: nu eens zat ze aan de ene kant van haar leefgebied, dan weer aan de andere kant. Bovendien vroegen we ons af of Eufrasie mogelijk niet de 'laatste' marter in het gebied was, gezien we er nauwelijks nog boommartersporen (keutels,..) vonden.

De derde decade van maart veranderde haar terreingebruik plots. Ze zat elke dag opnieuw in exact hetzelfde perceel. Na enkele dagen beslisten we om gedurende een volledige dag en nacht te peilen (23-24 maart). Tijdens deze periode van 24 uur zat ze bijna onafgebroken op dezelfde locatie, het grootste deel van de tijd was ze niet actief, soms vertoonde ze wel wat activiteit maar verplaatste ze zich nauwelijks. Enkel tussen 20u en 21u vertrok ze naar een andere hoek van haar leefgebied, vermoedelijk om te gaan jagen. Rond 21.30u zat ze opnieuw op de bewuste locatie, om daar vervolgens de

hele nacht te blijven. Ook de volgende dagen troffen we haar telkens opnieuw op dezelfde plaats aan. Het geloof dat ze wel eens in een nestboom zou kunnen zitten begon steeds te groeien...

Op 5 april gebeurde het onvermijdelijke: na exact acht maanden gaf de zender de geest. De 4de april hadden we voor de laatste keer signaal ontvangen. Op 12 april kregen we de kans om 'de' locatie (gelegen in een strikt ontoegankelijk privaat domein) éénmalig te inspecteren. Meteen kregen we de bevestiging van ons vermoeden: op de plaats van de peilingen van de laatste twee weken bevond zich een forse grauwe abeel met, op grote hoogte, twee gaten van zwarte specht en een aantal kleinere openingen. Op een zware dode takstomp lag een forse latrine met veel verse keutels, tussen de bodemvegetatie een afspringplek en nog meer uitwerpselen. Onder een aantal andere bomen in de omgeving lagen ook nog wat oudere keutels. Door de combinatie van het compleet afwijkend gedrag vanaf de derde decade van maart met de vondst van deze boom wisten we het nu zo goed als zeker: Eufrasie heeft jongen.

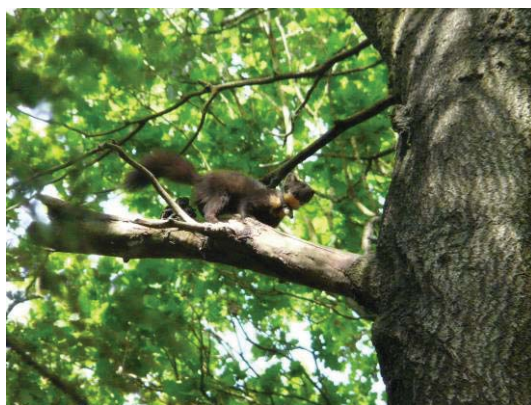
Voor de verdere opvolging van de nestboom in het voor ons helaas ontoegankelijke privédomein, vonden we in de persoon van Paul Vercauteren, plaatselijk conservator van het aanpalende reservaatgebied, de gedroomde oplossing. Paul heeft wél toegang tot het gebied, is een zeer ervaren natuurobserveerder (met een engelengeduld nodig voor het urenlange geconcentreerd en in stilte posten bij de nestboom), en beschikt bovendien over degelijk foto- en filmmaterieel. Dankzij deze vrijwillige medewerking van Paul kon voor het eerst in Vlaanderen een boommarternestboom met uniek beeld- en bewijsmateriaal gedocumenteerd worden!

Hieronder geven we dan ook een bloemlezing van de resultaten van deze observaties.

Op 4 mei konden de eerste foto's genomen worden van Eufrasie bij de nestboom, hierbij verliet ze de nestholte enkel voor een kortstondig latrinebezoek. Op hetzelfde moment konden we op een andere plaats binnen het leefgebied van Eufrasie een andere volwassen marter waarnemen, rustend op een oud roofvogelnest. Mogelijk was dit het territoriale mannetje! Gedurende de volledige periode van het zenderonderzoek hebben we geen enkele keer de aanwezigheid van een andere marter dan Eufrasie kunnen vaststellen, ook niet via de bijna permanente aanwezigheid van fotovallen! Deze toevallige zichtwaarneming in combinatie met de foto's van Eufrasie bij haar nestboom was dus een dubbele opsteker!

*Eufrasie in de nestboom
(foto Paul Vercauteren/INBO)*

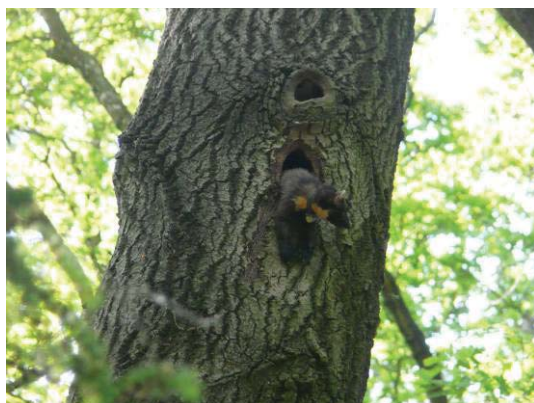
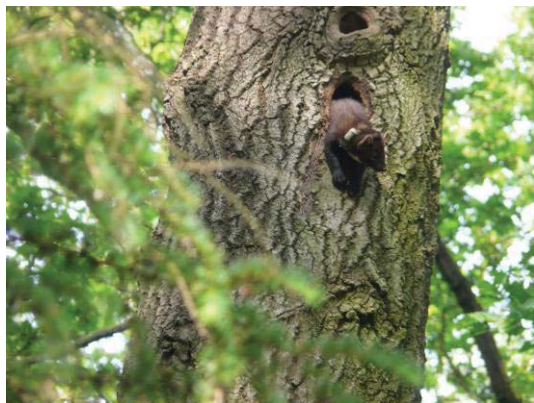

*Eufrasie op latrinebezoek
(foto Paul Vercauteren/INBO)*

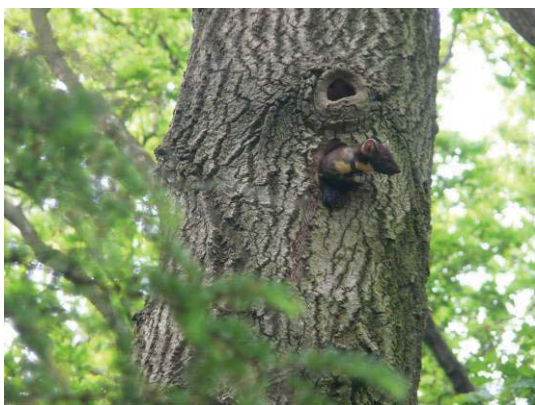
Eufrasie keert terug naar haar nestholte (foto Paul Vercauteren/INBO)

De volgende bezoeken aan de nestboom, op 9 en 12 mei leverden nog meer leuke foto's op. Eufrasie liet zich meerdere keren 'hangen' uit de nestholte. Kwestie van af en toe eens een luchtje te scheppen....Op 9 mei waren ook piepende geluiden te horen vanuit de nestholte...

Eufrasie schept een luchtje (foto's Paul Vercauteren/INBO)

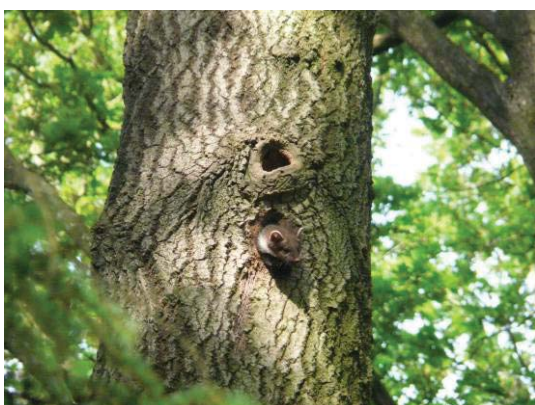
Op 20 mei werd finaal het onomstotelijke bewijs geleverd: 2 (grote) jongen konden worden geobserveerd en gefotografeerd bij de nestboom. Op 24 mei konden Eufrasie en haar jongen rondkruipend op de nestboom gefilmd worden. Kort daarna werd de nestboom verlaten.

*Eufrasie kruipt uit de nestholte
(foto Paul Vercauteren/INBO)*

*Eufrasie samen met één van haar jongen
(foto Paul Vercauteren/INBO)*

*Boommarterjong, met nog witte keelvlak
(foto Paul Vercauteren/INBO)*

*Eufrasie vertrekt op jacht
(foto Paul Vercauteren/INBO)*

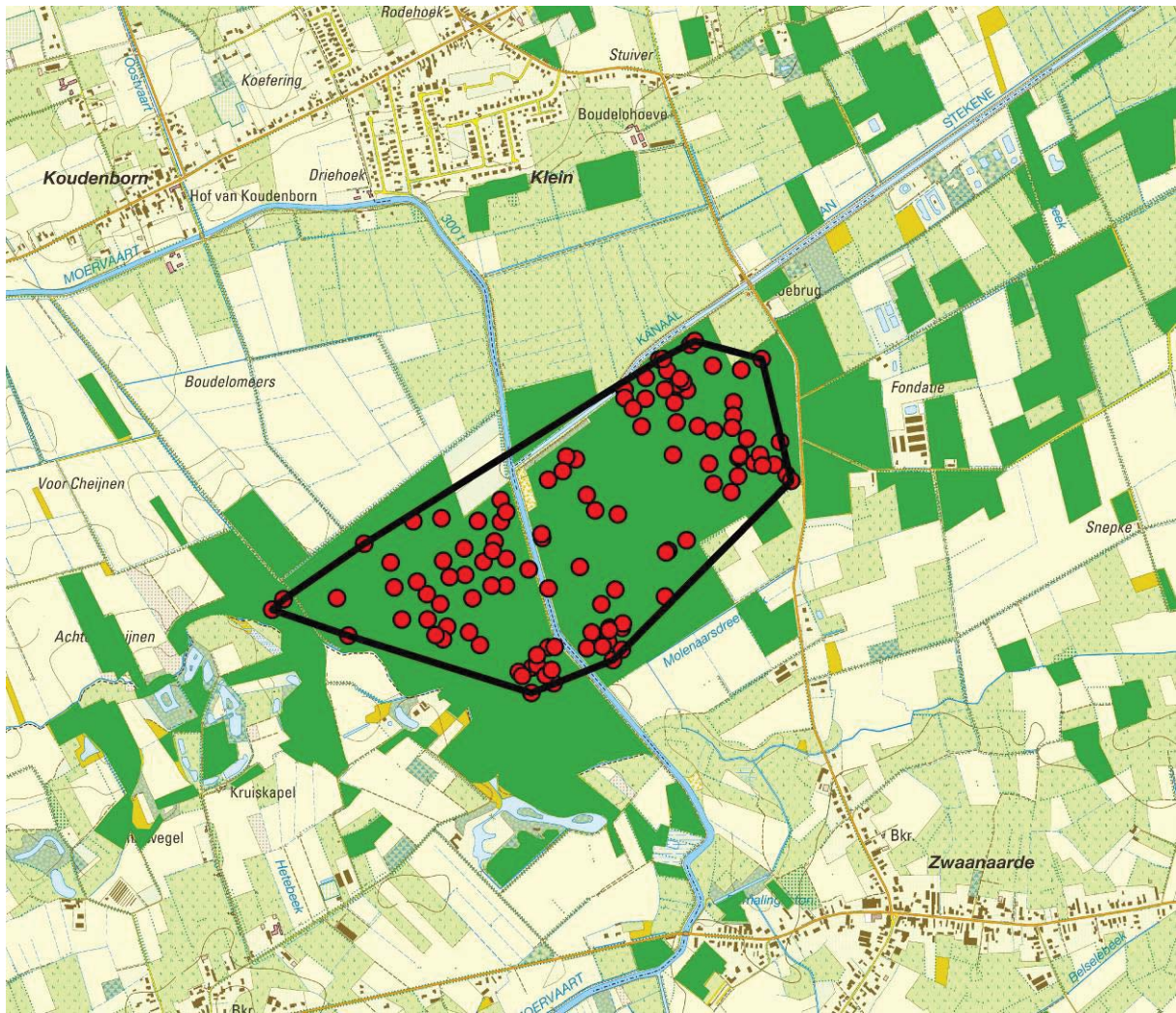
Tijdens de zomer zullen opnieuw cameravallen worden ingezet op diverse plaatsen in de omgeving in een poging om Eufrasie en haar kroost te kunnen blijven volgen. Ondertussen hebben we haar opnieuw gefotografeerd aan de overzijde van de Moervaart, in de Heirnisse. Aanvankelijk nog alleen (19 mei), maar op 14 juni in het gezelschap van tenminste één van haar jongen! Of er één van haar jongen iets overkomen is kunnen we momenteel nog niet zeggen. Het kan gerust zijn dat het andere jong toevallig niet in beeld kwam. In elk geval het bewijs dat de jongen definitief mee met hun moeder op ontdekkingsstocht gaan en daarbij de Moervaart overzwemmen.

Eufrasie met haar jong (op boomstam klimmend) in de Heirnisse (foto INBO)

Nieuwe vangstpogingen zullen pas in de winter plaatsvinden zodat we (mits wat geluk) ook het terreingebruik gedurende de maanden april-augustus – en hopelijk een nieuw nest – van nabij kunnen volgen. Het leefgebied van Eufrasie gedurende de periode augustus 2010 tot april 2011 is alvast in kaart gebracht door haar op verschillende momenten van de dag of nacht te lokaliseren, met telkens een periode van minstens twaalf uur ertussen, en dit gedurende 118 dagen verspreid over de volledige periode. Naar boommarternormen blijkt het een klein gebied van zo'n 90 ha te zijn. Zoals te zien op de kaart bestaat haar leefgebied uitsluitend uit bos, enkel doormidden gesneden door een waterloop, en vormt de Weimanstraat de begrenzing van haar gebied. Er loopt dus géén weg door haar gebied waardoor het risico om overreden te worden wegvalt. Het is te verwachten dat het aanwezige mannetje in het gebied een groter territorium heeft en de straat wel oversteekt om de bosnippers aan de overzijde te bezoeken. Het was dan ook even bang afwachten toen we op 6 juni bericht kregen van natuurinspecteur Philippe Vandeveldt ivm een doodvondst van een marter in de nabije omgeving. Het dier was op het moment van de vondst reeds in verregaande staat van ontbinding maar grondig onderzoek bevestigde het vermoeden: geen boommarter maar een steenmarter. Dit was notabene de allereerste steenmarter die in de wijde omgeving werd ingezameld.

In 2000 werd voor het eerst voortplanting van boommarter vastgesteld in Sinaai, in 2004 en 2005 opnieuw en vervolgens in 2009 en 2011. Het blijft een raadsel hoe deze (relict?)populatie van boommarter er in slaagt om zich over een lange periode (mogelijk reeds ettelijke decennia?) te handhaven in een gebied waar één vrouwtjesteritorium al meteen nagenoeg de volledige oppervlakte aaneengesloten bos inneemt, namelijk dat wat momenteel bezet wordt door Eufrasie en haar kroost. In 2009 stelden we, op basis van de fotovallen, echter vast dat (vermoedelijk dezelfde) boommarterjongen wél aan weerszijden van de Weimanstraat aanwezig waren. Was het leefgebied toen gewoon een stuk groter, of was de Moervaart toen een territoriumgrens en bevond zich aan de overzijde van dit kanaal wie weet een tweede territorium? De perifere bosjes zijn echter sterk versnipperd, en boommarters die zich daar vestigen zouden noodzakelijkerwijs ook veel open terrein moeten opnemen in hun leefgebied. Pogingen om boommarteraanwezigheid via fotovallen vast te stellen in de bossen in de nabije en wijde omgeving (inclusief de wat grotere bossen zoals het Heidebos in Wachtebeke) zijn tot nog toe telkens mislukt. Nochtans moeten de jongen die kennelijk regelmatig geboren worden in de Heirnisse en omgeving ergens naartoe...Nog veel vragen dus waar we de volgende jaren hopelijk steeds meer antwoorden van zullen kennen. Op die manier willen we een beter inzicht verwerven in de ontwikkelings- en overlevingskansen van de Vlaamse boommarterpopulatie, en zo ook voldoen aan de Europese vraag naar periodieke rapportering over de zogenaamde habitatrichtlijnsoorten.

Leefgebied van Eufrazie op basis van telemetriegegevens (kaart: projectie van boskartering op topografische kaart)

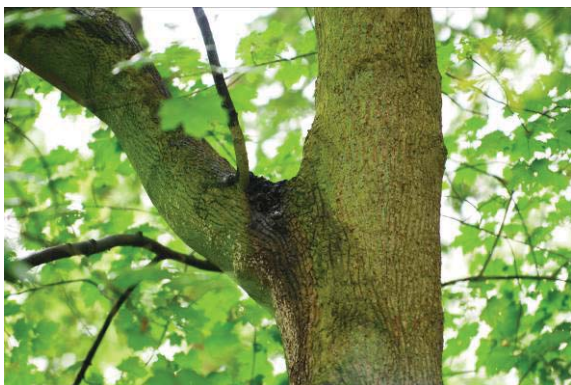
Vier boommarterjongen waargenomen in Retie (Antwerpen)

In Marternieuws 1 viel al een foto van een boommarter in het Prinsenpark te bewonderen. De foto werd genomen op 29 juli 2010 door één van onze fotovallen. Na een betrouwbare zichtwaarneming in 2001 in het naburige reservaat De Zegge was dit opnieuw een aanwijzing voor het voorkomen van boommarter in de streek. Omdat er slechts één dier op de foto stond bleef het een open vraag of er ook voortplanting was. Onze intentie was dan ook om deze zomer terug te keren naar het Prinsenpark, in de hoop jongen te fotograferen.

Net voor we van start zouden gaan met een nieuwe fotovalsessie kregen we evenwel antwoord op de vraag of boommarters zich ook daadwerkelijk voortplanten in de omgeving. Op 10 juni, omstreeks 15 uur, ontdekte Krista Jacobs tijdens het joggen vier ravottende boommarterjongen op en rond een boom, waar zich bij nader toezien verschillende holtes én een grote latrine bevonden!

Het spreekt voor zich dat dit spectaculair en heuglijk nieuws is. Na Sinaai en Brecht-Kalmthout hebben we nu weet van een derde regio waar boommarters als gevestigd kunnen beschouwd worden, en een tweede effectieve voortplantingsplaats! 2011 is nu al in alle opzichten een memorabel boommarterjaar!

Helaas hebben we momenteel nog geen beeldmateriaal van deze jongen. Misschien zal dit er tegen de volgende nieuwsbrief wel zijn... Een videoval staat alvast paraat.

Boommarterlatrine in het Prinsenpark (een groot deel van de keutels zijn echter op de grond gevallen) (foto INBO)

Dassen gevonden in Bierbeek (Vlaams-Brabant) en Court-Saint-Etienne (Waals-Brabant)

Op 8 mei vond de wegpolicie van Bertem een aangereden das op de pechstrook van de E40 thv Bierbeek. Het dier werd ingezameld en naar het stockeerpunt in Meerdaalwoud gebracht.

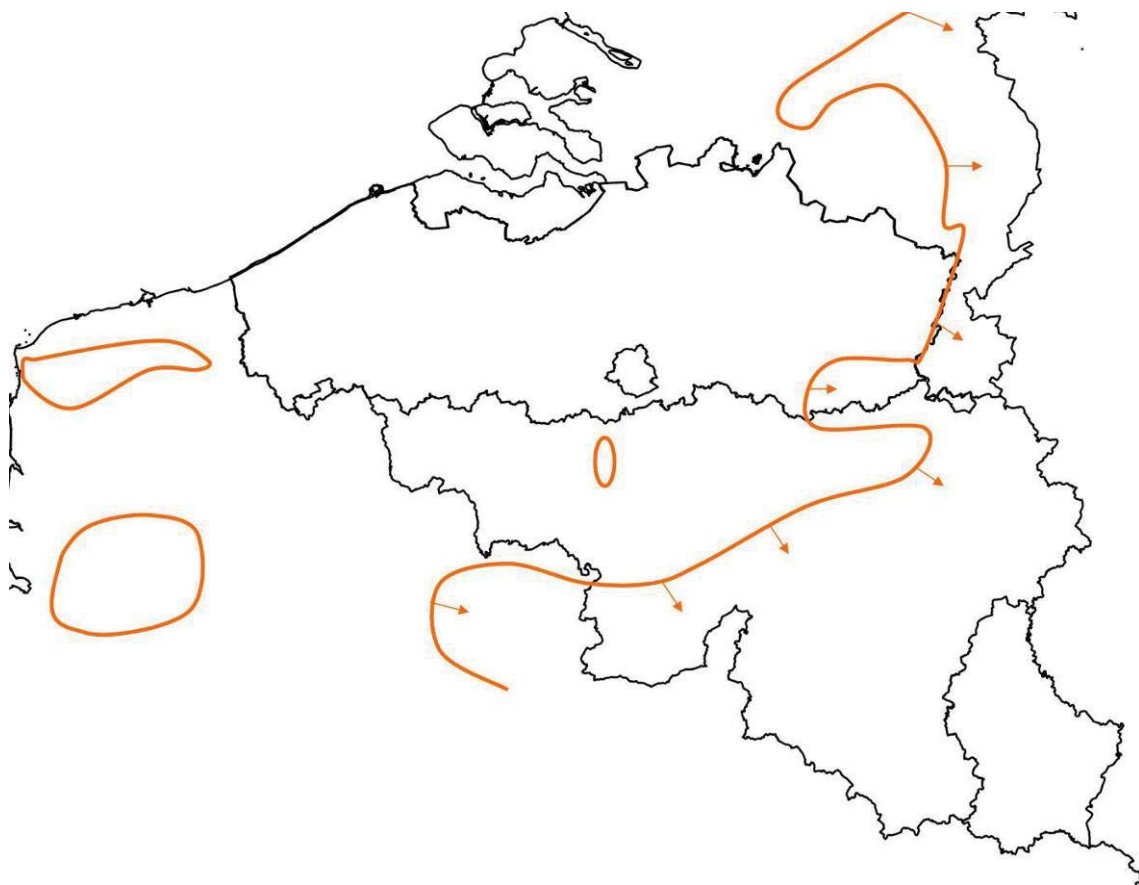
Het was een volledig intact mannetje, de schedel, ribbenkast en beide voorpoten waren gebroken door de impact van de aanrijding. Te beoordelen aan de tandslijtage was het een meerjarig mannetje (2 tot 4 jaar oud). De stuit en de hals vertoonden geen enkel spoor van sociale interactie (bijtwonden). Het dier had weinig of geen vetreserves (onderhuids vet, mesenteraal vet en niervet) en een lege maag. Mogelijk was dit een solitair mannetje dat reeds geruime tijd aan het rondzwerven was.

Das ingezameld te Bierbeek op 8 mei 2011, (foto Stephan Bruyinckx)

Het is ook opmerkelijk dat in de omgeving van Court-Saint-Etienne (Waals-Brabant, ten zuidoosten van Brussel), dit voorjaar, voor het derde jaar op rij, op exact hetzelfde wegtraject, een das werd overreden. Pogingen om deze verkeersslachtoffers in te zamelen zijn helaas telkens mislukt. Autopsie van deze 3 vondsten had nochtans waardevolle informatie kunnen opleveren. Drie jaar op een rij een verkeersslachtoffer op hetzelfde wegtraject wijst er sterk op dat er lokaal dassen gevestigd zijn. Voor Waals-Brabant wordt nochtans aangenomen dat er enkel een relictpopulatie aanwezig is in de streek van Nijvel-Ittre (ten zuidwesten van Brussel, op de grens met Henegouwen). Deze kleine populatie kan bijna naadloos als bronpopulatie dienen om westelijk Vlaams-Brabant te koloniseren – indien zich ook in oostelijk Waals-Brabant een populatie zou ontwikkelen is dit een belangrijke stap om ook oostelijk Vlaams-Brabant ooit weer van dassen te voorzien... De laatste jaren sneuvelen in elk geval behoorlijk wat dassen op het traject van de E411 tussen Namen en Brussel, wat er op wijst dat de aaneengesloten populatie ten zuiden van Sambre en Maas zich voorzichtig verder noordwaarts zal uitbreiden.

Na de vorige nieuwsbrief vroeg een lezer of we situatie van de das in de ons omliggende landen en regio's konden visualiseren met kaartmateriaal. Dit om de mogelijke herkomsten van de verkeersslachtoffers verspreid over Vlaanderen beter te kunnen inschatten. Het spreekt voor zich dat wij enkel op niveau van Vlaanderen over gedetailleerde verspreidingsgegevens beschikken, maar we hebben een poging gedaan om de beschikbare gegevens over onze buurregio's samen te gieten in een indicatieve verspreidingskaart, gebaseerd op permanente bezetting door das. Zoals in de vorige nieuwsbrief uitgelegd wijzen individuele vondsten niet noodzakelijk op vestiging. De kaart geeft meteen ook een beeld van de relictpopulatie van Nijvel-Ittre waarvan sprake eerder in dit artikel.

Dassenverspreiding in Vlaanderen en de buurregio's op basis van bezette burchten

Das gevonden in Paal (Limburg)

Op 25 mei werd een dode das opgemerkt op de pechstrook van de E313 thv Paal. Ook dit dier kon ingezameld worden. De vindplaats ligt op ruime afstand van de Haspengouwse populatie.

Het kadaver (een vrouwelijk dier) was opengescheurd en in beginnende staat van ontbinding. Gelukkig was de baarmoeder nog aanwezig en min of meer intact. Op basis van de baarmoeder en het gebit konden we toch nog vaststellen dat het een wijfje was dat nog geen jongen had gehad en zich in haar tweede levensjaar bevond (geboren voorjaar 2010 en dus iets meer dan een jaar oud). Hiermee beantwoordt dit dier aan het typische profiel van een lange-afstandsdisperser. De maag was niet meer terug te vinden.

Wat zamelen we in?

Voor alle duidelijkheid zetten we hier nog eens op een rijtje wat ingezameld wordt door de medewerkers van het marternetwerk. De meest recente lijst met medewerkers (koeriers én stockeerders) kunt u steeds terugvinden op www.inbo.be , zoekterm 'marternetwerk'.

- Altijd:
 - o Alle inheemse marterachtigen: bunzing, steenmarter, boommarter, das, hermelijn, wezel, (otter). Bijzondere aandacht gewenst voor bunzing (achteruitgaand), mogelijke boommarters en dassen! Toestand van het kadaver speelt daarin geen enkele rol.
 - o Wilde kat (mogelijk in Voeren te verwachten)
 - o Exoten: wasbeer, wasbeerhond, stinkdier, Amerikaanse nerts, dwergotter....
- Tijdelijk:
 - o Eekhoorn: zie vorige nieuwsbrief
- Niet:
 - o Vossen! Vossen worden niet ingezameld door vrijwilligers omwille van het risico op vossenlintworm. In het verleden waren enkel boswachters bevoegd voor de inzameling van vossen en dit over het hele Vlaamse grondgebied (deze inzameling kaderde in een steekproef voor het voorkomen van ondermeer vossenlintworm en trichinen). Vrijwilligers konden dus wel dode vossen melden aan de lokale boswachters die ze onder een strikt veiligheidsprotocol inzamelden. Deze structurele inzameling van vossen werd sinds vorig jaar gestaakt en blijft tot nader bericht opgeschort. Mogelijk wordt zij binnenkort opnieuw opgestart. Hoe dan ook blijft de bijdrage van de vrijwilliger beperkt tot het eventueel doorseinen van een vindplaats.

Daarnaast staan wijzelf continu in voor de inzameling van vossen in en rond het vossenonderzoeksgebied in de Vlaamse Ardennen (regio Geraardsbergen-Brakel-Zottegem). Deze inzameling kadert in het onderzoek naar de populatie-ecologie van de vos. Als je in deze regio een dode vos vindt mag je die rechtstreeks aan ons melden, indien mogelijk komen wij het dier zelf ophalen.

Tenslotte is het nog steeds mogelijk een geoormerkte vos te vinden (vossen kunnen in principe meer dan 10 jaar worden). Dergelijke vossen zijn uiteraard bijzonder waardevol, en komen wij na een seintje, eender waar onmiddellijk zelf ophalen.

Auteurs: Jan Gouwy, Koen Van Den Berge, Filip Berlengue en Dirk Vansevenant
Contact: marternieuws@inbo.be

© Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2011
Verantwoordelijke uitgever: Jurgen Tack, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
